

HUGO SONNENSCHNEIN

ZABĚHL JSEM SE S TOULAVÝMI PSY

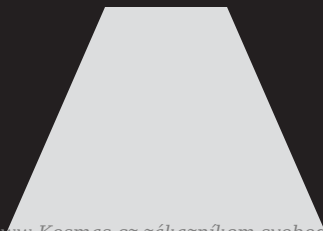
ZABĚHL JSEM SE
S TOULAVÝMI PSY

Praha 2009

HUGO SONNENSCHNEIN

~ ~ ~

ZABĚHL JSEM SE S TOULAVÝMI PSY

*Překladatel děkuje za laskavou podporu
nadaci Adalbert Stifter Verein
a Nadaci Český literární fond.*

Kniha byla vydána za přispění
Nadačního fondu Obce spisovatelů

ZABĚHL JSEM SE S TOULAVÝMI PSY
Copyright © Ian D. Spenser (dědicové), 2009
Translation & Epilogue © Radek Malý, 2009
Czech edition © dybbuk, 2009

ISBN 978-80-86862-94-1

*Jsem bratr slunci a všem, chceš-li,
jsem beztrždní tvor, všemu sok,
vykolejený, světem sešlý...
a Sonka, básník těchto slok.*

MOTTO

Říkáte mi: Ta bídná chátra,
ztracený člověk, divný zjev...
Já však jen v slunci vidím bratra,
mám snivou duši, horkou krev.

A přitom nejsem šťastný, blázni,
jsem tulák, divoch, neznám pout.
Co ztratil jsem, je život v kázni,
hledám, co nelze naleznout.

CURRICULUM VITAE

(*Vídeň 1907*)

Já nemám nic než hnědé oči
a rozcuchané pačesy
a hrubé šedé šaty nosím
rok co rok v každém počasí.

Já nemám klobouk, nemám kabát,
a když se vichry, co já vím,
od Kahlenbergu v zimě ženou,
jenom si límec postavím.

Košile modrá na mně visí
a černá stužka na krku;
tu ztratila, když honil jsem ji,
překrásná paní v úprku.

Já nemám nic než svoje skřípky
a matku, co mě proklíná;
nic nehledal jsem – těch pár přátel?
Sami mi spadli do klína.

Nehledám nic, vždy potkám štěstí
a vedu život tuláka.
Mě líbá čas, já líbám děvky
a studuji si oblaka.

IMPROVIZACE

Chop se svých houslí, kamaráde snědý.
Cikáne, hrej mi píseň cikánskou,
ať rozum netroufne si dávat odpovědi,
dokud duše mluví, dokud tvé rty žhnou.

Chci k tónům tvým klást do veršů svá slova,
chci určit cíl, pochyby rozlamovat...
Cikáne, příteli můj, nepřestávej hrát
a písni opojení ze života naslouchat...
Slyš!

Charles Baudelaire.

Slovo z jeho úst
sžírám můj mozek, mysl bičovanou.
Slovo, jež zoufalosti nedá povyrůst,
ať sebevíc jsem chudý a ať stojím stranou:

Okamžik opojení je bohatý,
opojte se! – –

Bez konců
se mimo čas a prostor skví
bláženství – – –

ZIMNÍ SONET

V zimě a mrazu mění se mé slzy
v krystaly ledu, v perly z jinovatky
a ve vlasech mi způsobuje zmatky
severák, ostrý, skučící a drzý.

Ten můj spor s Bohem, ten mě trochu mrzí.
Moci tak tiše padnout k nohám matky!
Můj otčenáš zní marně, němý, krátký.
V ledové perly mění se mé slzy.

Kdo chtěl by dbát na lidi mého typu...
Zaběhl jsem se s toulavými psy.
Hledal jsem smrt – a nic. Co ještě chci?

Bídny a slepý, už jen zuby skřípu...
Ty, vagabundská pýcho, kde teď jsi!?
Zaběhl jsem se s toulavými psy...

JEŽÍŠ

Vagabund, co měl dlouhé černé vlasy,
nečesané a možná nemyté,
a velké jasné oči plné spásy
a bílé tělo v hadrech ukryté,

šel jednou v noci s partou utopistů
– naivních snůlků, ctících jeho um,
co líbali mu nohy s chvěním listů –
ke kuplířce, co poblíž měla dům:

Řek děvkám ke svým pravdám úvod pouhý,
vtom jejich oči vzplály; jak se zdá,
v těch očích lesknou se teď slzy touhy.
Děvky ho chápou – je to pobuda.

PATŘÍ MI:

nebe,
mé jsou i paláce;
všechno, co nese tahle malá Země,
a vše, co skrývá – je mé.

A vesmír je můj.
Dokonce Bůh, jenž vesmír protkává,
je mým majetkem.

Nač pohlédnu,
ne, nač jen pomyslím – je mé.

Bylo už něco bohatší než já? To ne!
Neboť kdyby bylo – bylo by to mé.

Já vím, že přijdou jiní
a jejich bohatství to moje předčí,
tím, že mě zahrnou
a učiní vlastním majetkem.

Ti ale přijdou, až já nebudu.

A přijdou? –

Ha, teď však jsem já a vše, co bylo přede mnou,
vše, co je se mnou –
je mé.

NOČNÍ MODLITBA

Milý Bože, dej všem lásku,
ušetři tu zemskou chásku
Satanových milodarů – –
mě však nervi z jeho spárů.

Dej, ať mravný občan stane
u své družky milované,
ať se ke své ženě vine – –
každé prase u své svině,

kterou ty sám dals mu darem.
Kockej se tím šťastným párem,
mně však přenech Satanáše!
Tak rád bych ho jednou našel.

Dobrý Bože, mocný pane,
dej, ať každý z hříchů vstane – –
mě však nechej v hříšné stáji,
ať mnou „všichni“ pohrdají.

Ať mi „každý“ táhne z cesty,
ať mi „každý“ chce dát pěstí,
hledám přece Satanáše.
Tak rád bych ho jednou našel!

VYHLADOVĚLÍ

Odkudsi přišly zástupy stínů,
co štal je chlad a štal je hlad,
motyku, krumpáč jim do dlaní vtiskli
a něco násad od košťat.

Z močálů přišly, z jeskyní přišly,
jen kostry bez mozků a sil.
Jak hlady napůl mrtvá zvěř přišly,
bez krve, jež by tekla z žil.

Kopali do nich a šlapali po nich,
tloukli je jako dobytek.
Krumpáče, motyky – co je to platné.
Šly. Bez zbytečných námitek...

Bože, kéž moh bych vás mrtvé vzkřísit!
Ohni, pak přišel by tvůj čas.
Kdybych moh dát vám napít své zášti,
pak procitl by každý z vás.

Ted' máte v dlaních motyku, krumpáč...
Oceli, přišel ted' tvůj čas!
Ted' smíte hlad svůj ukojit krví...
Ted' uzdravte se, každý z vás. –

Nadarmo volám do nor a bažin,
vy kostry bez mozků a sil:
Ploužíte se jak umrlé stíny
bez krve, jež by tekla z žil.

PÍSNÍČKA O KUDLE

Koupím si kudlu na chleba,
hlavně ať ostrý je ten krám.
Mně chleba, másla netřeba.
Vím dobře, co s ní udělám.

Nenajdeš lotra jak já v zemi,
dělám jen to, co ego rádo.
Na těle lidstva nezdá se mi
už delší dobu jistý nádor.

Je čím dál víc těch bradavic
a mně se o jídle sny zdají –
vezmu svůj nůž – co dodat víc?
Vím dobře, jak se maso krájí.

TRPĚLIVÍ

Tisíc roků můj lid snáší
porobu a nesvobodu.
Tisíc let mí bratři trpí
duší, tělem v stisku pout.

Natřikrát je můj lid drcen,
třemi oprátkami škrcen:
Vídeň, Řím a Jeruzalém
nedají nám vydechnout.

Státní šiml, flandák, žid
táhnou spolu ruku v ruce.
Berou si, co zasel lid,
hasí plamen revoluce,

pijí krev, ach, krev mých bratří,
vyžírají naše mozky.
Amy? Jsme tak trpěliví,
tupí jak ti naši volí.

ZÁNIK CHUDÁKŮ

Těšili jsme se na tu velkou chvíli,
každý strom kvetl a měl květů dost;
vlád chaos, z něhož jsme se narodili
a snili, jaká bude budoucnost.

Pak doba zhoustla, ztěžkly údy naše,
vystřízlivění přišlo v půli dne,
z šeríku oblak vůně když se snášel
jak koncem jara v křeči předsmrtné.

A přišlo léto. V horku vadly listy.
Bič rouhání nás po kolenou hnal.
Jen jsme se vlekli, padali jsme místy
a naše stíny byly bědný žal.

Šílení vedrem hledali jsme pramen,
loužičku vody nebo aspoň stín...
Nic nestalo se, se všemi je amen.
Jsem poslední. A taky krvácím.

V ZIMĚ

Zem bílá je a kluzké cesty.
Oni dál přesto táhnou městy,
kde měšťák i pes má svůj dům,
a spílá se jim – tulákům.

Jim neublíží sněh a mrazy,
je zimní nečas nerozhází –
tvrdí jak dlažba v ulicích,
z železa srdce, ruce, břich.

Ej, vagabundi, ej, ta chátra,
i zde teď vzplála jejich vatra,
výskají, tančí na pozdrav
a k smíchu je jim tupý dav.

A k smíchu je jim městská rada –
vše ví a hlady sotva strádá
a spílá jim i jejich psům,
těm hodným psiskům – tulákům.

SÁM – NE VŠAK OSAMOCEN A. G.

Pořád znova cosi nutká Vykoupeného.
Bez cíle rád se toulá světem –
hledaje krásu... Věčně neukojen,
protože sny z nebeských výšin
všechno mu ovinou stejnou zlatou září,
a on přece prahne po světech nových,
nový život hledá a nové radosti...
A prodchnut věčně mladou nadějí
žene se za novými myšlenkami, nesen
na bílých perutích utopíí...

Skeptický vůči realitě života
nenaběhne znovu pocitům hladu a chladu,
propastem nerozumů,
sladkostí přátelství, jedu nenávisti.
Prchá sám – sám, ne však osamocen:
Neboť nechává oživnout oblaka,
vdechuje duši bezmračné modři
i kameni, nejmenšímu zrnku písku
putujícímu prázdnou pouští.
A z pochmurného šera tvaruje přízraky.

Nikdy nepocítil přátelství lidí...
Je bez domova – nikdy
nemůže najít domov... Žádný domov?!
Přece – nalezne svatou domovinu,
protože láska klade i jemu překážky.
Jedinkrát může milovat – jen jednou
prodlít ve skutečnosti:
Mezi lidmi najde lásku...
A kousíček země – tam, kde ji našel,
zůstane věčně plát v jeho paměti
a právě tam shlíží zpět ze svých
výšin...

JAK SE SMĚJU

Řídím se jen instinktem,
zarážím se u všech hran.
Rozumem se neřídím,
modřiny mám ze všech stran.

Kůže aspoň tvrdá je,
necitlivá vůči pěsti,
zuby samy špičatí.
Hledám svoje vlastní cesty.

Svoje rohy shazuju,
přesto rostou, a jak, Bože!
Moje nehty slouží mi
coby nabroušené nože.

A tak čekám na soka.
Pane, ten se mých ran přejí! –
Nikde nikdo. Mají strach. –
Nebo mě snad přehlížejí?...

V NOCI

Jsem z těch, kdo rádi sami chodí přitmím ponurým –
kdy každý sám se na svou cestu stíny pouští,
kdy leckdo vidí duchy v světle mihotavých luceren
a stvůry pekelné vytušit lze v houští.

Sám bloudím uličkami, kde se zlá a krásná neřest ukrývá,
v alejích prastarých pod hustými korunami stromů,
kde vábí děvky a kde slídí lotři,
kde milenci sní a nechce se jim domů.

V takové noci cítím rozkoš a bolest a hnus
a vedu trojí život pohrdání, chlípnosti a viny.
A přece jsem šťastný a proklínám slunce,
když příplíží se rozbít ty nádherné stíny.

TAKOVÍ JSME BYLI. CIKÁNSKÝ STAN NA VÁHU

Můj bratr Gabriel,
Tereza, má sestra
jako já – cikáni,
zloději – z nás jde strach.

Matka je ze hry!
V táboře můj děda,
krhavý pohled,
je prorok, běda!

Předpovídá den, kdy
král i snob se ohne,
z tvrdosti oceli,
ze znamení ohně.

Ani zbla pravdy,
ani zbla lásky,
instinktu věří
zlodějské chásky

a taky hladu
lůzy, jež smrdí...
Hlad vynutí si
svobodu, tvrdí.

Takových zásad
jsme odmala plní –
divocí jako
vzbouřené vlny

a svobodní jak Váh
se zpěněnou hřívou.
Těla jsou ohebná,
ústa koušou, plivou.

Všichni tři vzdělaní jsme v tom,
jak zvládat tohle žití,
a všichni jsme jak jeden muž
v pravý čas ostražití.

Gabriel krade železo,
Tereza hlídá. Co ještě?
Já kuju z toho tvrdého kovu
šperháky, dýky a kleště:

Vždyť otec prorokuje den,
kdy kněžour, král i snob se ohne –
z tvrdé formy mého kovu,
ze znamení mého ohně.

V ITÁLII

Domky jak smutní šedí ptáci se tu krčí,
jen málokterý z nich si troufne stranou stát.
U každého prosím, když psi na mě vrčí:
Signore, prego... pane, jsem chudý a mám hlad...

Napravo běží zemí holé vinohrady
a tmavé borovice drží mlčky stráž,
nalevo stavějí se skály k vlnám zády
a zmrzačené větve přikrývají pláž.

Fouká, je mráz. – – Den vytrpěl si svoje,
přichází zimní noc... fičí a padá sněh...
Avanti! hulákají – sotva se držím vstoje,
všude mě vítají petlice na dveřích.

Avanti! ječí sedlák. – Mám se, strastiplný,
než pojdu hlady, vrhnout k útesům?
Vstávám... Ha... Slyš, co v bouři radí vlny:
Sedláčka upeč, podpal jeho dům!

Nasyť se, ohřej svoje zkřehlé dlaně!
Blesk – rána – světlo... To je zázrak snad!
Od moře letí domky přes vyprahlé pláně,
jen málokterý z nich si troufne stranou stát.

PÍSEŇ NICOTNÉ ZEMĚ

Země je malá – mělký oceán
a hory jako písek.

Čas – že Noc a Den sotva kdy dohoní se,
že Den je Nocí vysmíván –
to vše vryl osud ve svou dlaň.
Vrtoch nepatrných sluncí...

Země je bílý oblázek –
v modrém Nic sevřený je –
sluneční melodie.

TI V BOHU

Lidská krev stéká do hnoje
toho, kdo svržen dávno je:
My v Bohu a *my* omámení –
dokud z nás každý nezcepení...

Otče náš, jenž jsi,
jenž navěky jsi,

mysl mou jsi mlhou zastřel,
když pak někdo křikl: Zastřel!
Tak jsem střelil. Kdosi vzdych...
Jsem tvůj nástroj. Je to hřích!?

Pater Noster, otče Krista,
jenž jsi... věčný... anarchista.

ZAKAL MI ZRAK

Zakal mi zrak,
vezmi si všechno,
udělej ze mě šílence či děcko,
zastři mi tvář světa,
proč jsi mne
učil číst ve všech tazích:
vraždu v tváři muže,
v tváři Země, světa,
zločin v tváři ženy,
prostoru, času;
ale Ty: Kde Ty jsi
v tváři světa,
Bezbranný, Bezectný!?

VÁLKA NA ZEMI

Ne, nejsem unavený, potácím se v čase
a v prostoru Země s úzkostí v hlase.

Zítřka či včera... jen dnešek má mě v moci,
slepí bratři jsou mí dnové
a němé sestry moje noci.

Jen tváře mužů, v nichž úsměv zkameněl,
kvetoucí klíny čekajících žen.

Pole poraněných těl,
léčící dlaně chladnou v běl.

Z otevřených očí tvoje oko četlo
strnulé lásky věčné světlo.

Dítě, jež zradilo, přijde na odstřel.
Kdo mou krev tolik prolít chtěl?

Žal, žal, to slovo žaluje: žal...

SÍLA KVĚST

Válka je, zima a my máme sen,
věřící bratři, člověk a strom – kmen:
že jednou časné jaro vzplálo,
v blaženství do květů nás hnalo.

Odkvétaje
každý z nás může
okvětními plátky pokrýt
keře plané růže.

Az nepatrných pestíků se rodí
v nebeském světle sladké plody –
a obdařeni Božskou milostí
pak museli jsme sklonit hlavy, nemá
pokorně předat Boží krev Zemi.

Válka je, zima, krušná dnové,
my čekáme však květy nové,
vědoucí bratři, člověk a kmen,
spojí je sen,
čas trápení teď do koní už práská –
nastává láska.

BÁSNÍK UMÍRÁ VE VÁLCE

Nikdy tvá noha nezastínila zem.
Kdesi uprostřed krajiny
musí být plamen pučícího srdce,
vlající modrý kouř,
ovanut předtuchou, měnící se v dálku.

Přes pláň postříbřenou sluncem hledíme k zemi úsvitu,
slunce sladce stojí mezi nebem a zemí,
pestrý národ je zdobí ratolestmi palem,
dívka líbá lem věštčova pláště.

Z Boha vytéká osamělost,
láska a extáze.

Náhle se dálava hroutí,
pohled nemůže překročit stopu ve sněhu.

Člověk vyšel zabít zvěř,
jež nikdy neměla z něj strach.

Zničena je vlast,
noha ji spálila,
člověk trpí.

Vědoucí krev křičí v paměti těla:
Víno!
Snad zmizí ta stopa, vyvstane dálka,
zajízví se rána, snad ohluším své srdce.

Ale už nikdy se nezjasní ta zem,
nebeský krystal zastírá závoj,
jeřabiny ulpívají v listí jako krev –
těžká zem je dojata, je v klatbě.

Slzy drtí ten okamžik,
Bohem opuštěný krok se s hřmotem v muka mění,
na Zemi přebývají lidé.

Na bludné pouti bez konce se děje neslýchané,
nepřátelské plameny spalují chléb a ducha,
zlý zánik roste ze zakoušeného hoře,
zoufalství a strach se mění v krvavější, hojnější lidský trus,
hnůj procitl, peklo řve,
zamořené mršiny smrdí z rozryté země,
zdechliny se klátí na zuhelnatělých větvích,
mlčení ohromuje,
vítr je nečistý,
krvavý je zvuk.

Proklínající ruka vyrvala Zemi vesmíru,
pochmurně odvrhla ji pryč;
všechny hvězdy se bolestně odvrátily,
a tyto hvězdy směly, v milostivém Božím pohledu,
zapomenout. –

Nikdo nás nezašlápne,
nikdo nespasí po těžké smrti,
Bůh nás opustil, věčnost se zkazila;
stále bude špinavá pěst
stlačovat moje ochablé srdce.

Nevýslovný, z nějž prýštil zpěv,
šílenství je povinnost, šílenství je světlo, to věčné,

nikdy má noha nevstoupila na Zem,
Mocnější nejsmělejších sil,
zbav mne pout tohoto světa.

OKAMŽIK

Promrzlý a zakrvácen, hladový a ztracen,
leží voják –
předsmrtným sténáním vyplněnou nocí
zní chorál,
prosycen Boží mocí,
do bitev

a Syn Člověka, jsa Duchem, koná poutí,
pozdě rozpoznán, neohlášen,
strašlivým zatemněním,
světlem koná poutí
sám,

doznívá, mizí.

Kam, kam?

KOLIKRÁT UŽ MĚ odvedli, očíslovali a vyřadili,
zanesli, spočítali, zaregistrovali, zapsali,
porovnali a vybrali,
přidělili:
znamení věznic, lůžek, spisů a čert ví čeho a v čím jménu,
kde všude s roubíkem a v poutech jsem pozoroval stěnu,
jsem neznal nebo zapomněl.

Ti ubožáci jsou jak čísla, která sami psali –
já, já jsem zůstal tak, jak jste mě znali:
Sonka,
pošetilec, jemuž je cizí každá zem,
běs v Boží ruce jsem.

Po tvrdých cestách cíli vstříc, zastavit nemůže mě nic.

Sedmkrát mučte si mě, a klidně ještě víc!
Duste mě, zotročujte, navlečte provaz kolem hlavy,
– očísľujte si mě, jestli vás to baví –

mě žádná šibenice nezastaví,
směřuji k jedinému – Bohu vstříc.

JSEM BLÁZEN, ale rolničky mi chybí,
netančím, na trzích netropím povyk,
neučím,
neluštím obrázkové hádanky,
hry s písmenky, historii světa.

Vždyt' kdesi, kdysi, jaksi
se odehrává umírání této cizí země,
mé někdejší matky – to byl jsem zárodek,
hnán, rákos v bolu a zrodu,
a v utrpení stal jsem se člověkem,
rostl jsem do prostoru,
nahý strom.

Krev a slzy, černé jak bouřkové mraky,
slepě podryly a odplavily moji zem.
Nepouštím kořeny.

Hnán bouří putující strom,
ježž žádá bouře neskolí,
rostu a nepouštím kořeny:
co živí mé větve, co plní můj kmen?
Jsem strom, jsem z kořenů, kmene a koruny:

Vykořeněn v čase
nad světem a nad nebesy
nesu samotu,
plody a květy mé koruny –
vstříc Bohu.

Ó PRAVDŮ, PRAVDŮ, prostá dcero dolin,
hor a řek,
květů a semen,
hvězd, sluncí,
uchop a spas mé trpké lidské srdce.

Osvobod' svobodu,
zbav lásku pout,
dej křídla touze,
klid perutím,
zpěv mému letu.

Požehnej nocím
klidnými sny,
jejich velkým naplněním
dníci se dny.
Rozdávej život
otevřenými dlaněmi
dobrým a věrným,
ó pravdo, pravdo,
prostá dcero dolin,
hor a řek,
květů a semen,
hvězd, sluncí.

ŽEBRÁKU od domu k domu, kde bydlíš? –
Na galejích lidstva,
přikováni k rafijím lži,
vpleteni v prastaré kolečko soustrojí času
bydlíš tví bližní, vlastníci slují a paláců,
v nenávisti k chudobě, již zbaběle hanobí
a krmí svědomí zahořklé bludem –

ale ty?

Temnou modří se vzdouvá tvůj zrak,
noc tě však nezná,
pod stíny nikdo tě nespatří,
nehostí tě žádný hrob.

Tvůj obličej vyzáblý sluncem –
a já tě nikdy nepotkám,
jak putuješ létem v prachu ulic
nebo jak se touláš po bílé pláži před branami,
a nenajdu tě na mezi spát,
nikdy tě nepřistihnu
obírat révu na vinici.
Tráva nekvete nic o tvých lehkých krocích,
koruny nešumí nic o tvé kolébající se hlavě,
vanutí větru nikdy nepocítilo tvůj dech.

Lesk drsných ročních dob v svém zrcadle tě nezvěstuje –
sníh nebo květy.
Muži tě neznají,
ženy: Takový člověk nikdy tu nežebral.

A já tě pokaždé spatřím, Žebráku od domu k domu,
za jasného poledne i o půlnoci,
jak lhostejně kráčíš od domu k domu
v žebráckých hadrech děravou kapsu,
s žebráckou mošnou,
s lahvičkou šnapsu:
Kde promrháš svůj den co den?
Co je tvůj smysl, tvoje dřeh?
Kde odpočíváš?

SLOVÁCKÝ CESTÁŘ

Cestář, z prachu poloslepý,
do soumraku kámen drtí.
Každý den tam skrčen dřepí.
Živí ženu, živí děti.

Jiní sednou k plné míse,
flákají se, denně zpití,
a on v potu plahočí se,
ale děti nenasytí.

Statkáři a líní kněží,
křestani a tlustí židi
navlékli ho do otěží
a teď jeho život řídí.

Povstaň, chlape, z prašné cesty,
kladivo však nepusť z dlaně.
Zamrač se a zatni pěsti –
tady jsou ti sytí... Na ně!

Ubožáku, slouho sluhů,
protřepej ta tučná těla.
Aspoň část splat' toho dluhu,
než tě zamordují zcela.

KALNÝ DEN

Moje řeč je hrubá, není o co stát,
můj zpěv bezútešný, apatie, chlad,
mým nástrojem jsou jen housle rozpukané,
dřevěným dusítkem obtěžkané.

Má drsná píseň nepohladí,
po mrtvých cestách chodívám,
ztracencům žehnám a jsou rádi.
Moje hra doznívá.

PŮVOD

Františko z Bukoviny, děvečko báby Malke,
ještě k mé kolébce celý svůj život zalkej,
v té písni vyzpívej svůj žal:
Kdy přijde spasitel a král,
mé dítě?

Z Boršova Martin, otce čeledín,
vedl mě zemí vazalského lidu:
Slovácká setba práva, křivd a vin
padla jak kámen do osudu Židů.

Pod jhem dvou národů prohnutý,
jedinou touhou však prodchnutý,
děveček písňě – lidství duch:
Svobodná země, jíž jsi druh,
ty, můj lid!

ČARDÁŠ

At si patříím rychtáři,
s cikánem chci k oltáři!

Svádějí mě k nevěře
ty cikánské kadeře,

zuby bílé, v očích tma,
štíhlé tělo – chci být tvá!

S cikánem chci tancovat,
líbat se a milovat.

Daniela milenkou,
u oltáře s Uljankou.

Šohaj! –

MUZIKA

Často pláčou verše moje,
umíráčky beznadějí,
zřídka kdy jen přijdou chvíle,
kdy pak šťastně dovádějí.

Řadí jako cikánata
v zelenavých lukách kdesi,
radují se jako ptáci
v jitrem rozjařených lesích.

Zřídka přijdou tyto chvíle –
mezi Slováky zas přijdu,
jen když nocí pohlávají
šťastné písně mého lidu.

Když mě vůně mladé lípy
od mých oken bere jinam,
příplouvá s ní pozdravení
od nich – i já zapomínám.

Srdce mé se zaraduje,
rozezní se trochej hravý,
než nás opět ranní zvony
do starého jářma vpraví.

PRVNÍ LÁSKA

Z noci, jíž jdem, nerozkvétá
žádný sladký nový den,
nerostou z ní dálky světa,
pražádný den.

Za noci, jíž jdem, se splétá,
se stíny poutí našich cest.
Černou vlajku musí nést
každícká věc.

V noci, jíž jdem; v našich krocích
naše slzy v led se mění.
Pod sazemi, pod kamením,
jež nás provázejí nocí,
spocívá štěstí.

Z noci, jíž jdeš na kraj světa,
když Bůh dávno unavil tě,
nevzrostou už dálky světa,
nebohé dítě.

VÍNO

Červené víno v poháru,
v něm tisíc sluncí hoří.
Ó, pijme Bohu navzdory,
jenž tuhle bídu stvořil!

Pij, kamaráde, zhluboka,
ať planou tvoje oči.
Nežijí ti, kdož ve víně
jen zlehka rty své smočí!

PŘED DĚDINOU

Čtyři topolové kmeny
čnějí k nebi z rodných luk.
Jejich první žluté listy
spadly vedle božích muk.

Tančí kolem spasitele,
po strništi běží dál,
vítr s večerem je svírá,
podzim polibek jim dal.

SLOVÁCKÁ POHÁDKA

Sen navštívil mne, nechce zpět,
můj pohled rozjasnil se hned –
za sedmerými horami,
za sedmerými vodami
je smírem dýchající svět.

Koho zde souží věčný žal,
kdo po životě touhu vzdal,
ten sedmero hor přeskočí,
ten sedmero vod překročí
a lepší svět jej pozve dál.

Na konci toho světa snad
je místo, palouk nebo sad,
kde duše v lásce věčné splynou,
tam čeká dívka – nechci jinou
a o tom světě sním tak rád.

ZEMĚ

Já, Jano, věrně odevzdávám
svým potem téhle zemi daň.
Pět prstů má, můj Pane, pravá,
pět prstů má i levá dlaň.

Pluh často skřípe o kamení
a v přísném taktu tlačím ho,
s koníkem ořu do setmění,
na bedrech osud svůj a jho.

Černou zem statkář pyšně ryje,
na mě jen tvrdý úhor zbyl.
Žeň skromná a chléb nakyslý je,
v mém hnízdě hlad se rozhostil.

Ruka mých věrných má pět prstů,
levá i pravá, věrnost, vzdor.
My doma vzdáváme čest Kristu
a Iljičovi – jsou náš vzor.

A pod obrazy jejich hrají
si Ivan s Annou, naše krev.
Ó, Pane, velké cíle mají
ti, kteří slyší lásky zpěv.

Mé děti rostou za útlaku
jak v poli šípký, bez vody.
Ó, Pane, ze svých ubožáků
Ty stavíš páteř svobody.

Když v sváteční dny do kostela
jdem ruku v ruce pospolu,
ta jejich malá dlaň se celá
skryje v mé, plné mozolů.

Když jdeme k jitru tmavou cestou,
všichni jsme pevní ve víře.
Podání ruky, tohle gesto
člověka zdvihá nad zvíře.

To pouto s přítomností váže
to, co se zdálo ztracené.
Budoucnost nesou pevné paže,
navzájem prsty spojené.

Pět prstů má, můj Pane, pravá,
pět prstů má i levá dlaň.
Já, Jano, volám Tobě sláva
a zhlížím obdělvanou pláň.

KRAJINA

O pruh lesa svit se třítí
měsíce, jenž v nebi bdí,
na břehu se husy blyští,
pluh se třpytí na poli.

Jako v rose plané růže
kvete v dáli hvězdný svit.
Opět cítíš, srdce muže
bez vlasti, tep světa znít.

V oblacích a pěnách dýchá
snový dům, jenž v dálce stál –
v něm se napij lesku ticha,
nadechni se, vykroč dál.

PŘIKÁZÁNÍ OKRADENÉHO

Kdo vypráví ti rád,
že měl bys pracovat,
do ksichtu mu naplivej!
Vezmi, co tvého jest! Ale nežebrej.

PÍSEŇ 17. REGIMENTU

Vojáku, slyš! Bratři spolu
válčit jdou a ty jsi sám.
Prober se! Zbraň z ramen dolů,
bratře, přidej se teď k nám!
Znovu vyrvat naše práva
z rukou mocných! Čest a sláva!
Povstaň, vojsko!

Slyšte, synové všech vlastí,
marně tekla vaše krev.
Spravedlivý je váš hněv!
Člověk, který v poutech sténá,
není hoden toho jména.
Povstaň, vojsko!

Jen nám tohle slunce patří,
naše jen je tahle zem.
Žijme všichni v míru, bratři,
naše heslo – rovnost všem!
Vládcové se už teď bojí,
slyšte, trubka volá k boji!
Povstaň, vojsko!

Vojáku! Jsi odhodlaný
padnout v boji posledním?
Cela čeká na tyrany,
naše pěsti hrozí jim.
Jdeme vyrvat naše práva
z rukou mocných... Čest a sláva!
Povstaň, vojsko!

ZVĚSTOVÁNÍ

Velkoměstské čtvrti jsou a kobky ulic,
chudáci v nich žijí nuzně, bratrsky,
židovská čtvrť, do níž dávno, dávno
nezasvitlo slunce svými paprsky.
Ach, lidé, jež tam žijí v šeru,
ke květům hlavu neskloní,
v ponurých čtvrtích děvek a Židů
nezpívá pták a šeřík nevoní.
Někdy (ó, ve dnech zasvěcených Bohu,
možná tak jednou za sto let)
přivane jarní vítr i k nim vůni
a slunce též k nim vklouzne, nechce zpět.
Ten paprsek si jinochovu duši
najde a v ní se vznítí požárem,
až promění se ve sluneční touhu,
z níž Mesiáš pak vejde v tuto zem.

V TEPLÉM SLUNCI FLORENCIE

U Neptunovy kašny kluci dva
se sluní, a pak žebračka a já.

Ušpiněné cáry natřásá
její snědé tělo bez masa;

má hlad a pláče a v těch hadrách
lze tušit vysušená řadra;

kdesi pod zcuchanými vlasy
hluboké, ostré oči tasí;

ztrhané rysy v divé tváři,
z rozpraskaných rtů hledí stáří.

A tak tam dřepí, vedle ní
hladovím i já, schoulený.

Bledá dívka už si na smrt zvyká,
z pomeranče slupku tiše žvýká,

má píseň v písku psaná čeká na tóny,
zpěv o zemi, kde bíle kvetou citróny.

S VLADIMÍREM ILJIČEM LENINEM

Rudou vlajku nesem – symbol změn,
žehnající slunce, které hřeje nás.
Měli jsme sen, vyšli jsme ven,
krvavým svítáním začal se den.
Vybojovali jsme čas,
ten vítězný a mocný čas –
jsme jeden lid a jeden hlas
Tady a Ted!

Nestačí jenom vůli mít,
za pravdu musíme se bít,
ať rudá, rudá, rudá září,
Soudruhu, bratře, proletáři,
vpřed s rudou vlajkou, vpřed!
Proletáři, vzhůru cestou změn
s Vladimírem Iljičem!
Básníku, mysliteli, dělníku – vpřed!
Do bitvy pospěšme, přišel čas –
Spravedlnost ať vede nás!
Ať zní její hlas
po tisíc let.

MÁ VLAST

Tys nesl kříž, Ježíši,
a tebe bičovali,
kolikrát jsi klesl –
přesto jsi došel na svou Golgotu.

Jako ty nesu srdce ztěžklé hořem,
kdo bičuje mne, Pane Ježíši,
člověka, Žida a Slováká!

Upadám častěji než ty.
A přece můj poslední pohled z Golgoty
bude pít červánky mého lidu –
z něj rozkveté rudé poledne naší země.

PÍSEŇ

Slováku ubohý, tvá píseň, která zní,
je výkřik zoufalství.
Křik duše, která v poutech sténá,
a přece chce z těch tenat.
Všechno ti berou: tvou krev, jež se pění,
tvůj mozek a tvé jmění.
Jen srdce tvé a píseň vzít ti nemohou,
jak slunce káže bloudíc oblohou.
Dokud v tvé hrudi jiskra žhne,
ani tvá píseň života nezhasne,
tvá píseň, nebožáku, stále zní,
tvůj výkřik zoufalství.

PROKLETÝ

Zavři oči a zahleď se hluboko
do rozbouřeného chaosu své duše!
Pevně zavři oči! Ať se vidíš, jaký jsi!
Šedá je nálada nad krajinou.
Nalézáš průrvy, černé rokle,
pohoří rozervaná vichrem,
na nich sníh a led – však nic bílého
a neposkvrněného jak jindy ve vysokých horách.
A rostliny nalézáš bez listů a květů
a bytosti – přihrbené – jež se jak stíny plíží
do svých ponurých děr.
Takovou nalézáš tu zemi ve své duši.
Šedou a chmurnou. Vše. Šero a temnotu.
A ani jediný paprsek slunce.
Takovou nalézáš tu zemi ve své duši,
Jábůh, géz Samotář –
židovský chlapec, slovácké dítě,
kulturní bastard.

BÁBA MALKE

Malke je přenádherné jméno.
Co vše to slovo v sobě skrývá!
Tiché ozvuky starých pohádek z ghetta,
sladké útěchy starých písní z ghetta.
Dejte si jenom vyprávět od maličké
stoleté Malke její mládí,
její mládí v židovské čtvrti,
v ulici u babičky Braindl,
její matky.

Prabábo Braindl!

Prababičko! Byla tvá dcera
Malke skutečně tak úžasné děvče,
uměla skutečně tančit
jako Grete Wiesenthalová a zpívat
jak Ema Destinnová? Měla
skutečně větší půvab
než obě tyto dámy
a byla hezčí než všechny, které
předvádějí ve Vídni, v Paříži své tělo,
své oči, svůj hlas
a co tak ještě ženy jinak mají?
Prabábo Braindl, tvá dcera,
ta dvacetiletá Malke,
ta mladá židovka z ghetta,
byla to Malke, královna?

Ano, byla. Před osmdesáti lety.
Urozená šlechtična,
hezká a hrdá, štíhlá a chytrá,
ó, byla to ona, tvá dcera,
prabábo Braindl, prababičko,
tvá dcera, moje babička,
Malke, matka mého otce.
Bože, kolik toho umí vyprávět:

Dny šly, léta ubíhala –
a na svět přišel on, můj otec;
po něm ještě čtrnáct dětí:
sedm synů, sedm dcer;
dny šly, léta ubíhala –
sedm dětí zemřelo,
sedm dospělo –
pod zemí dávno můj otec odpočívá.

Ach, můj otec. Bylo mu padesát,
když ho uložili
k otcům z ghetta.
A mně nebyly ani tři roky.
Ale Bůh ví, že si to pamatuji.

V dubnu, bylo to před polednem,
stál před naším domem vůz
zapřažen černě černými koni –
vzali pak bílou truhlu,
pomalu nakládali.
Potom zazněl smuteční nápěv
Joschev besejsser eljon
a uslyšel jsem plakat maminku.

Za ruku držel jsem se Martina,
– náš čeledín, věrný Martin,
zdali už také dokonal? –
šel jsem za rakví k hrobu.
Tam zazněl podruhé
starý smuteční nápěv
a pak byl pochován;
myslím na to, jak jsem kohosi
odstrčil od jámy
žvatlaje: Byl to snad *tvůj* táta!?
Byl jsem pyšný na tohoto mrtvého?
A na život tohoto člověka?
Ráno práce a večer práce.
A odměna?

Moudrý osude!

Slyšte! Dvě ženy mu umřely,
neplodné nemocné ženy,
směle vzal si třetí –
a tato žena porodila mne.

Odměna za život
plný práce, plný odříkání
je nesmrtelnost v dítěti.
Nosím jméno svého otce,
tvého syna, bábo Malke.

Malke, mého otce matko,
ty jsi Malke – královna.

ODPOVĚĎ DVOJNÍKA

Když, hlavou svou si cestu klestě,
počítám vši – a je jich sto,
vím, zabloudil jsem na své cestě
za absolutnem... naprosto.

Balanc a glanc, jež má můj mundúr,
jsou mého ducha obrazem.
V kruhu mně rovných vagabundů
je toto běžným úkazem.

Povaha v gestech prozradí se.
Své způsoby jsem zapomněl.
Žívím se tím, co zbylo v míse,
co labužník by sotva chtěl.

Zlý, dobrý... slova nestačí ti
na nás... Hlad měří stejně všem.
Ó měšťáku, ty čiré bytí,
syntézo božství s panděrem!

Ale i lůza, jež jím zhrdá,
nechce mě ve svém baráku.
Vždyť svoje pravidla má tvrdá
i bídná kasta žebráků.

Když si to, géniem jsa asi,
přeberu sousto po soustu,
jsem rebel svojí vlastní rasy
a dezertér z řad buržoustů.

Jsem bratr slunci a všem, chceš-li,
jsem beztřídní tvor, všemu sok,
vykolejený, světem sešlý...
a Sonka, básník těchto slok.

ÚNIK DO VYHNANSTVÍ

Ráno procitáš,
Prší podzim
Po dni léta:
Probouzíš se
V peřinách rodného domu v Kyjově,
V chříbských kopcích své indoslovácké vlasti
Anebo ve Vídni – nocležník v hodinovém loži
A bezdomovec v luzích Prátru
Anebo v Amsterdamu v slamníkovém azylu
Židovského milosrdenství „Achnosas Achim“,
V pařížských bytech,
V příkopu před Římem,
Na palubě, v kajutách,
Na pralesních žíněnkách
Nebo ve vigvamu,
Ve stodolách a stájích,
Kasárnách války,
Latrínách Evropy,
V žaláři pod Špilberkem
Anebo v útulku u Sokala,
V barácích, v lazaretech,
Pak 1918: Vídeň,
Doprovázen Phoebem, mým galským rebelantským
kohoutem,
A náhle na Hradčanech
Nad závratí lidu,

A zase kdesi čekaje či dál se zastávaje
Svobody lidu:

V hornických hutích mosteckého revíru,
V temných skrýších Paříže, Berlína, Vídně,
V kutnohorském vězení,
Zakuklený v expresu, přestrojený na lodích, v letadlech,
S důvěrou po Leninově v Kremlu,
Bratrsky objímaje Petra Kropotkina,
Ó, blažen a volný v hostinných sovětech Ruska;
A opět na útěku: skryt
Ve srubu u rybářů u ledového oceánu, v jurtách tundry;
Objeven Evropou v kocábce „Demokracie“
Po nebezpečné cestě,
V přátelské pevnosti Vardö pod norskou vlajkou,
Triumfální tažení zemí: ať žije Internacionála!
Nenáviděn a pronásledován zeměmi
Deset let bez oddechu: ať žije svoboda Internacionály!
A dnes opět ve Vídni, na Sibiři: starý žebrácký buřič: Sonka,
Zítřa tentýž, věčný zákazník pravdy, psanec na Měsíci:
I tam doma, jen ve své vlasti věčně cizí,
Pročitáš, přší podzim
Po dni léta,
Znovu se probouzíš sám.

NA PLÁNI

Nevěsta větru
sáhla mi
hrůznými prsty
na tělo,
prohmatala mě
a vzala do náručí,
rozryla mě,
olízla mě odshora dolů
a vplížila se až do chodidla,
rozpálila se na mé kůži,
prochladila mne:
já šel jsem po otevřené cestě
a do blízkého dne.

U SEVERNÍHO MOŘE

A ve slunci tam ležel přístav líně,
hnilobným pachem omámen,
i vítr usnul. Na hladině
se nehla plachta, vzduch ztvrd na kámen.
V nedělních hadrech po vyhřátém molu
capkají rozjívění plavčíci
a zpívají a písek padá kamsi dolů
pod jejich kroky, tupě dunící.
Zestárlý žebrák šeptá svému psovi,
jenž skučí hlady, k němu přitulen,
o Bohu sladkou zvěst milými slovy;
že každý chudák bude spasen v Soudný den.
Pán pokyne pak lidu po pravici
a z jeho trůnu zazní mocný hlas:
Pojďte, vy, teď už netrpící,
vezmi, co chceš jen, každý z vás.
A ve slunci tam ležel přístav líně,
hnilobným pachem omámen,
i vítr usnul. Na hladině
se nehla plachta, vzduch ztvrd na kámen.
V nedělních hadrech po vyhřátém molu
capkají rozjívění plavčíci
a zpívají a písek padá kamsi dolů
pod jejich kroky, tupě dunící.

VÍDNI

Vídni, v této trudné chvíli
nezvaný host přihlíží,
jak krvácíš na kříži
a z pěti ran ztrácíš síly.

Smyčku smrti povolí ti
kolem krku věrných stráž.
K šibenicím upínáš
zrak a ruce ze tmy svítí.

STARÉ MĚSTO

Měsíc leží na nábřeží,
v spánku mluví Vltava.
Fasády a střechy věží
světlo a sen protkává.

Z říše stínů, z hvězdné výše
přízračný svit usedá.
Obrys křížce z mostu tiše
paže k luně pozvedá.

VAGABUNDI

Tu pozved jsem v létě náhle
radosti plný ruku na ulici,
pozved jsem obě paže vstříc osudu,
širému nebi, světu,
vstříc bratrům,
svolný své bytí přenechat bídě;
na jiných ulicích ve čtyřech vichrech,
pozvedlo v odpověď osm lidí ruce,
byli s to všechny je darovat chudobě;
na všech ulicích Země pozvedly tisíce bratří
bílé, žluté a černé své paže,
svobodné, otevřené, těm našim vstříc –

zřídka kdy zjevila se láska spontánněji
ze své ideje:
Znovunalézt pro lidi svobodu,
a nikdy manifest nevedl
ke skutečnému společenství.

Bez tezí, dekretů a skoro němí
dorozuměli jsme se
z Vídně po Paříž, z Londýna, Berlína
po Moskvu a Istanbul,
z Kalkaty do Kapského města a San Franciska.
Na stu míst drží bratři,
neslyšně, tiše a nepátrajíce,
vlákna lehká jak světlo
nadcházející říše nekonečné chudoby –
vzniká otevřený světový svaz bratrů,
tkáme mýtus nové epochy,
devět je jich na cestě
k veliké poradě živoucí cesty
k branám prastarého indického města

a jeden z těch poutníků
je Sonka, věrný apoštol.

CELA

Ztracený svět, jež šest stěn drtí
ve tmě a v mrazu. Život – zeď.
Rozežrán nouzí, líbán smrtí.
Život, v němž chybí slůvko „ted“.

Šest kroků ode dveří k mříži,
dva a půl kroku po stěnu.
Od země po strop kroky čtyři –
tak to je realita snů.

Zdi šedé jako krysy v kleci;
beton, prach, prkna – to je zem.
A přesně šestadvacet věcí:
židle – jak jinak – se stolem,

železná kostra s roštem z drátů,
slamník a polštář – krásný byt.
Dobře se vyspí, kdo to zná tu,
kdo deku má a nemá cit.

Žárovka – nad postelí pluje
čtyřicet wattů v prostoru
a čelem se tak prosvěcuje
do ilegality mých snů.

Z regálů cítíš plesnivinu.
Pro případ, že by přišel host,
je tady umyvadlo z cínu
a džbán a nočník z hlíny – skvost.

Otevři šuplík. Přepadnou tě
lžíce a slánka, talířek;
kartáč se s hadrem krčí v koutě
a koště – bože, jaký vděk.

Čtvercové okno. Den se láme
o mříže do něj vklíněné
a vedle misky – tu už známe –
jsou dveře. Věčně zavřené.

Zimomřivě se choulí k stěně
topení – skelet z oceli.
Nad tím vším tvrdý strop se klene
jak lebka bledé chiméry.

A značky, záseky a vruby
na každé věci, každé zdi –
těch, na něž cenila smrt zuby
a pocítili její dech.

A značky, škrábance a rýhy
na každé věci, každé zdi –
snad těch, kdo ze svíravé tíhy
čekání na smrt unikli!

Však mnozí řekli smrti „ano“
a čekali tu... „*Už jen den
a noc*“ je v dveřích vyškrábáno,
„*a k ránu budu popraven*“.

A bez data a bez příjmení
je pod tím: „*Synku můj, buď' zdráv,
a s bohem Sylvo! Vladislav.*“
Tak zemřel bratr v osamění
katovou rukou zbaven práv.

Neznámý vojín na bojišti.
Jeden z těch věrných v průvodu,
kdo padli s vírou v lepší příští
za chléb a zem a svobodu.

Však ty, kdos našel odtud cestu
a žiješ, na paměti měj,
jak mocná je tvá vůle k trestu.
Ve jménu živých přísahej

rozdrtit železnými stisky
protivníka a jeho rod,
milovat svobodu svých blízkých
a jejich právo na život!

ZPĚV O KROCÍCH KROKŮ

...a raz a dva a tři a čtyři –
zvuk kroků ke mně ze tmy míří,
a pět a šest a žádný klid...
Kam, sousede můj, teď chceš jít?

A raz a dva a bez oddechu,
pevně a jistě, beze spěchu,
krok jistý, pevný – chvíli stůj.
Jdu taky, vlastní soused svůj.

A tři a čtyři, duní zem,
a pět a šest a já to jsem.
Kam, kamarádi, putujem?

A za zdmi, za chodbami, vraty
lze slyšet pochod... čtvrtý... pátý...
jak rány do bubnů to zní
už všemi kouty vězení.

Sbor duní v taktu zapojen
i z bloků uvězněných žen:

Araz a dva,
pomsta je tvá,
a tři a čtyři,
už bubny víří,
zní rytmem ran
do tmavých bran
svoboda – tam!

Kráčejí svou přítomností
odhodlaní, tvrdí, prostí.
Však mnozí mění rytmus stop,
snad tančí – předzvěst lepších dob,

jiní zas plouží se jak stíny
a nejdou... spíš je nesou jiní,
znavení, musí kráčet v přítmí,
strženi dunivými rytmy.

*Jediná vůle toho toku
spojuje všechny v krocích kroků.*

Ty kroky vyzývají k pádu
a stavba stěná do základů
a její staré zdi se chvějí –
dnes pochodují pro naději!

Je jich tu mnoho – stačí pohled letmý –
a hrají velkou hru, ač nejsou dětmi.
I poslední už vykročil!

Cítím, že ukázal nám cíl.
Pán svobody nás vede domem ze tmy.

OSVĚTIMSKÝ TESTAMENT

Můj život nebyl než ze smrti strach,
jenž sledoval mě hluboko v mém snění,
můj život – jelen, jenž mi v lese plách;
šance, již promeškal jsem, a už není.

Neklidné začátky. Měly však jednu vadu –
chybí jim konec, chybí dokonání.
Tak postávám vzadu
s bezmocí v dlaních.

Nemám nic k odkázání
než mámení a klam.
Můj život byl jen umírání
a smysl bytí pouze v smrti nalézám.

† 10. PROSINCE 1943

Procitám, hvězdy vysvitnou mi vstříc.
Už nespátřím tě nikdy víc, už nikdy víc.
Mřížemi němě svítí hvězdy.

Zašeptám do mlh, jež se vzdalují:
Ty, tichá mučednice, tebe miluji.
Mřížemi chladně svítí hvězdy.

Zašeptám slovo do té cizí temnoty,
úzkosti, touhy, strachu ze smrti.
Mřížemi svítí bledé hvězdy.

Vidím ty hvězdy hasnout, zanikat.
Kohosi slyším v mlžném vání lkát...
Mřížemi černý kříž jen zírá.

Echo mých slov, jež jde mým uším vstříc,
je nicotnost a nic a nikdy víc...
A za mříží se rozednívá.

NÁVRAT

Na konci, stíhán bídou za nesnází,
syn do rodného domu utíká:
za starým prahem, přes nějž tiše vcházím,
modlitbu slyším – jen ta moje schází –
a vzhlížím k tomu, kdo mi odmyká.

Den vyhasíná, zahrady se topí
v šeru a soumrak sevřel pole v pěst.
Zasněžen, zavát do poslední stopy
je lehkovážný sen mých marných cest.

A náhle mizí hranice mé země,
z mrazivých mraků čiší chladný smích.
V šeru se lesknou louže krve temné
jak ohně, které hoří u mrtvých.

Noc prosincová na perutích šedých
vznáší se nad hřbitovním údolím,
v studených dálkách nebe pár hvězd bledých
se třpytí; srpek luny vládne jim.

Nad tichou zemí, mrazem ztuhlou v bocích,
zlá bouře plátno stínů prostírá.
Blíží se posel vyslán Boží mocí,
slyším ho, jak jde tou ledovou nocí.
To on mi dům mých otců otvírá.

EDIČNÍ A PŘEKLADATELSKÁ POZNÁMKA

Překlad byl pořízen na základě znění Sonkových básní otištěných ve výboru *Die Fesseln meiner Brüder* autorů Karla-Markuse Gauße a Josefa Haslingera (Carl Hanser Verlag, Mnichov 1984). Řazení textů odpovídá chronologii jejich vzniku a jejich pořadí v jednotlivých sbírkách.

Z LITERÁRNÍ MAPY ZBĚHLÝ BOUŘLIVÁK

Sonka, vlastním jménem Hugo Sonnenschein, je jednou z nejkontroverznějších postav německy psané literatury v českých zemích. Byť se jeho literárním jazykem stala němčina, stejně dobře se vyjadřoval i česky a svým původem i jedním okruhem své tvorby – moravské Slovácko – úzce souvisí s územím Moravy. Sonka byl básník, žurnalista, anarchista, revolucionář, buřič a milovník – ale pravděpodobně i velký mystifikátor a strůjce vlastního osudu; také proto v souvislosti s ním dodnes zůstává několik otazníků.

Hugo Sonnenschein se narodil 25. května 1889 v moravském Kyjově (německy Gaya), v tamějším židovském ghettu. Dnes už po židovském osídlení najdeme v Kyjově stopy jen sotva, zato v Sonnenscheinových básních postavy jeho předků ožívají. Do osudů vydědenců, žijících na okraji společnosti, do postav židů, cikánů nebo rázovitých moravských Slováků Sonka promítá svou vlastní touhu a bytostnou potřebu být sociálním vyvrhelem; potřebu, kterou zcela v souladu se svou tvorbou realizoval ve svém téměř neskutečném životním příběhu. Mnohé o Sonnenscheinovi napoví už název románu, který o něm napsal Jiří Kamen a který vyšel v nakladatelství Prostor roku 2004: *Hugo. Nejkrásnější voják rakouskouberské armády, dobrodruh, tulák, muž, který znal Lenina, Hitlera, Mussoliniba, Goebbelse, přítel Lva Trockého, osvětimský vězeň, židovský básník, autor německých veršů Hugo Sonnenschein z Kyjova píše z mírovské trestnice dopis Rudolfovi Slánskému. Skutečnost a fikce v románovém příběhu.*

Reálný, nerománový Sonnenschein přišel na svět jako nejmladší syn v rodině židovského obchodníka. Otec záhy umírá; výchova dětí spočívá výhradně v rukou matky. Po německé základní škole Sonnenschein absolvuje české gymnázium v Kyjově; vyšší obchodní školu v Brně však již neukončí. Do let 1907–1914 se datují jeho toulky Evropou: poznal Švýcarsko, Itálii i Francii. Mezitím stihl

studovat herectví a filozofii ve Vídni a v Praze, působit v armádě, oženit se s kolínskou rodačkou Marií Svobodovou, zplodit syna Ivana, aktivně spolupracovat s anarchistickým hnutím a vydat několik sbírek básní, zhusta zakázaných z vyšší moci c. k. úřadů. Tato poezie bývá dnes řazena k tomu lepšímu ze Sonkovy rozsáhlé tvorby a je poznamenána jednak německým expresionismem, jednak českými vzory (Karel Hlaváček, Fráňa Šrámek, František Gellner, ale například i Petr Bezruč). Největší proslulosti a na svou dobu nebývalého nákladu 1000 kusů dosáhla sbírka *Ichgott, Massenrausch und Obnmacht* (Jábůh, opojnost mas a mdloby) z roku 1910 a pozdější badatele zaujaly i patetické, silně protiválečné básně ze sbírky s názvem *Erde auf Erden* (Země na Zemi) z roku 1915.

Do počátku dvacátých let se datuje především Sonnenscheinova horečná politická aktivita: spoluzakládal Komunistickou stranu Československa i Rakouska, s S. K. Neumannem založil časopis *Červen*, s Helenou Malířovou se zúčastnil Druhého sjezdu Komunistické internacionály v Moskvě, z nějž pak dobrodružně prchá přes Sibiř a Skandinávii. Po návratu je vězněn v Kutné Hoře.

Počátkem dvacátých let se Sonka rovněž seznamuje se svou budoucí druhou manželkou Rose Wottitzovou, jež mu povije dva syny: Ilju (pojmenovaného podle Lenina; později se pod změněným jménem Ian D. Spenser stává profesorem biochemie v Kanadě) a Tomáše (pojmenovaného podle Masaryka; později pod jménem Tomi Spenser působí jako profesor všeobecného lékařství v Izraeli).

Začátkem třicátých let se Sonka vrací do rodného kraje; na Slovákku svého času dokonce figuruje jako regionální spolupracovník Radiožurnálu Brno. Posléze je aktivní ve Vídni – publicity se dostalo zejména jeho myšlenky založit „otevřený světový svaz bratří“, angažuje se v rakouském PEN klubu – avšak roku 1934 je z Rakouska vyhoštěn. Přesídluje s rodinou do Prahy, kde se však kolem něj začíná stahovat smyčka nacismu – on i jeho žena jsou Židé, Sonnenscheinova podezřelá existence, jeho angažovanost i podivné kontakty by musely být trnem v oku každému režimu.

Své děti posílají Sonnenscheinovi roku 1939 na poslední chvíli do anglického exilu, sami však emigrovat nestihli. Prošli si martyriem protizidovských represí, výsledků gestapa, prohlídek, věznění a roku 1943 byli internováni v koncentračním táboře Osvětim.

Sonnenscheinova žena je ještě téhož roku zavražděna v plynové komoře. Sonka se zdá být příliš důležitým vězněm – v roce 1944 je gestapem převezen do Prahy, avšak záhy je vrácen do Osvětimi, kde se jako jeden z mála dočká osvobození Rudou armádou. Přes Moskvu se s exilovou československou vládou vrací do Prahy, ale už 30. června 1945 je zatčen a v dubnu roku 1947 mimořádným lidovým soudem odsouzen za kolaboraci k dvaceti letům těžkého žaláře. Přes snahy znovuotevřít svůj proces a přes všechny své někdejší kontakty 20. července 1953 umírá osamocen ve věznici Mírov.

Hodnotit obsáhlé a nevyrovnané Sonkovo literární dílo není rozhodně snadné. Vychází z české generace buřičů i z odkazu českého symbolismu hlaváčkovského ražení, zároveň však vstupuje do kontextu evropského expresionismu; kromě toho je Sonka výrazným samorostlým individualistou. Zaznívají u něj pochopitelně také tóny moravské lidové písně a především nejrůznější způsoby nahlížení na pestrou národnostní směsici, z níž jako autor i světoobčan vzešel.

Na Sonku se v druhé polovině dvacátého století téměř úplně zapomnělo; s výjimkou zařazení dvou básní do jedné z německých antologií expresionismu. Ale nepřímou se s ním dodnes mohou setkat – v postavě charismatického herce Veselého – například čtenáři knihy *Podivné přátelství herce Jesenia* od Ivana Olbrachta, blízkého Sonkova přítele a svého času rovněž trockisty – ovšem ani ten s ním nechtěl po válce nic mít.

Jinou legendu v osmdesátých letech oživil německý publicista Jürgen Serke ve své knize o zapomenutých německy píšících spisovatelích z Čech a Moravy s názvem *Böhmische Dörfer*, v níž právě Sonnenscheinovi náleží největší místo. V obsáhlé kapitole s podtitulem *Žid, který přežil Osvětim, ne však vražedný útok svých soudruhů* Serke vyslovuje teorii, že se Sonka během výslechů u gestapa stal nepohodlným svědkem zrady Julia Fučíka, budoucího prototypu komunistického hrdiny, protože musel být odstraněn – sám Sonka ovšem netušil, že Fučík má získat takové prominentní postavení, a proto údajně neprozřetelně informoval soudruhy o Fučíkově selhání. Serkeho hypotéza je nicméně, jako téměř vše, co se Sonkou souvisí, přijímána rozporuplně.

Podobně dlouho na sebe dal čekat zájem literárních vědců. Když roku 1964 v Curychu posmrtně vyšla Sonkova poslední básnická sbírka *Schritte des Todes. Traumgedichte* (Kroky smrti. Snové básně) s texty vzniklými po osvobození z Osvětimi, nezaznamenala prakticky žádný ohlas. Až počátkem osmdesátých let se Sonkovým dílem začali zabývat rakouští literární historici Karl-Markus Gauß a Josef Haslinger, kteří v Mnichově roku 1984 vydali obsáhlý a reprezentativní výbor ze Sonkovy poezie s názvem *Die Fesseln meiner Brüder* (Pouta mých bratrů).

První a zatím jedinou dizertační prací zabývající se především politickým aspektem Sonkovy lyriky a jejím zařazením do kontextu české poezie je knižně vydaná studie německého germanisty Dietera Wildeho z roku 2002 (*Der Aspekt des Politischen in der frühen Lyrik Hugo Sonnenscheins*). Největší přínos pro Sonkovo znovuzařazení do literárních dějin však bezesporu vykonává olomoucké Centrum pro výzkum moravské německy psané literatury při Katedře germanistiky Univerzity Palackého. Nejnověji pak o Sonkovi vznikl dokumentární film (*Muž, který měl nebýt*). Otázka morálního odsouzení, či naopak zadostiučinění nicméně zůstává nezodpovězena.

Tento výbor šedesáti textů ze Sonkova obsáhlého básnického díla by chtěl být alespoň drobným příspěvkem ke splacení dluhu, který české literární dějiny vůči tomuto českému, shodou okolností a původu německy píšícímu básníkovi, stále mají.

ŔBSAH

Ichgott, Massenrausch und Ohnmacht (1910)

(Pánbůh, opojnost mas a mdloby)

Motto	9
Curriculum Vitae	10
Improvizace	11
Zimní sonet	12
Ježíš	13
Patří mi:	14
Noční modlitba	15
Výhladovělí	16
Písnička o kudle	18
Trpěliví	19
Zánik chudáků	20
V zimě	21
Sám – ne však osamocen	22
Jak se směju	24
V noci	25

Geuse Einsam von Unterwegs (1912)

(Géz Samotář z cest)

Takoví jsme byli. Cikánský stan na Váhu	26
V Itálii	28
Píseň nicotné Země	29
Ti v Bohu	30

Erde auf Erden (1915 a 1920)

(Země na Zemi)

Zakal mi zrak	31
Válka na Zemi	32

Síla kvést	33
Básník umírá ve válce	34
Okamžik	37

Die Legende vom weltverkommenen Sonka (1920)
(Legenda o Sonkov světem sešlém)

Kolikrát už mě	38
Jsem blázen	39
Ó pravdo, pravdo	40
Žebráku	41

**Slowakische Lieder (1919), Slowakische Heimat (1920),
 Meine slowakische Fibel (1935)**
(Slovácké písně, Slovácká vlast, Můj slovácký slabikář)

Slovácký cestář	43
Kalný den	44
Původ	45
Čardáš	46
Muzika	47
První láska	48
Víno	49
Před dědinou	50
Slovácká pohádka	51
Země	52
Krajina	54

Aufbruch und Macht zur Freiheit (1921)
(Vzpouza a moc ke svobodě)

Přikázání okradeného	55
Píseň 17. regimentu	56
Zvěstování	58
V teplém slunci Florencie	59
S Vladimírem Iljičem Leninem	60
Má vlast	61

War ein Anarchist (1921) (<i>Byl anarchista</i>)	
Píseň	62
Prokletý	63
Bába Malke	64
Der Bruder Sonka oder das Wort gegen die Ordnung (1930) (<i>Bratr Sonka aneb Slovo proti pořádkům</i>)	
Odpověď dvojníka	68
Únik do vyhnanství	70
Na pláni	72
U Severního moře	73
Verstreute Gedichte; aus den Jahren 1934 bis 1937 (<i>Básně z let 1934–1937</i>)	
Vídni	74
Der Bruder wandert nach Kalkutta (1937) (<i>Bratr putuje do Kalkaty</i>)	
Staré město	75
Vagabundi	76
Schritte des Todes. Traumgedichte (1964) (<i>Kroky smrti. Snové básně</i>)	
Cela	78
Zpěv o krocích kroků	81
Osvětimský testament	84
† 10. prosince 1943	85
Návrat	86
<i>Ediční a překladatelská poznámka</i>	87
<i>Z literární mapy zběhlý bouřlivák</i>	89

poezie sv. 19

HUGO SONNENSCHNEID

ZABĚHL JSEM SE S TOULAVÝMI PSY

Z německých originálů přeložil a doslov napsal Radek Malý

Korektura Pavla Vašíčková

Grafická úprava Jan d'Nan

Tisk Akcent, tiskárna Vimperk, s. r. o.

Vydalo nakladatelství dybbuk,

Jan Šavrdla, Sekaninova 12, 128 00 Praha 2,

www.dybbuk.cz,

roku 2009 jako svou 104. publikaci.

Vydání první

ISBN 978-80-86862-94-1

